

ФАРМАЛЬНЫЯ СРОДКІ СУВЯЗІ З АПОРНЫМ ЗЛУЧНІКАМ АЛЕ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Сістэма фармальных сродкаў сувязі ў сучаснай беларускай мове пастаянна развіваецца і ўдасканальваецца, папаўняецца новымі моўнымі адзінкамі, якія ўзнікаюць на базе злучальных злучнікаў з найбольш адцягненым значэннем. Да іх ліку адносяцца злучальныя злучнікі *i, a, але, ды* (у значэнні *i* або *але*). На іх аснове фарміруюцца вытворныя злучнікі (парныя і састаўныя), а таксама спалучэнні злучнікавага характару, якія складаюцца са злучніка і слова ці спалучэння слоў, што ўдакладняюць яго значэнне. Утвораныя сродкі сувязі служаць для аб'яднання непрэдыкатыўных (аднародныя члены сказа), паўпрэдыкатыўных (адасобленыя члены сказа), прэдыкатыўных (часткі складанага сказа), камунікатыўных (самастойныя сказы) адзінак.

Злучнік *але* можа выступаць як адзін з састаўных кампанентаў парных злучнікаў *не толькі... але (i), хоць... але (i)*. Адобва гэтыя злучнікі ў сучаснай беларускай мове адназначныя. Пры дапамозе злучніка *не толькі... але (i)* аб'ядноўваюцца непрэдыкатыўныя або прэдыкатыўныя адзінкі, паміж якімі выражаюцца градацыйныя супраціўна-спалучальныя адносіны: *У дыпламатыі маюць значэнне не толькі словы, іх змест, але і форма дыялога – тон, паўзы і многае іншае* (128, с. 95); *Не толькі жаваранкі нас, мяне з сябрамі сустракалі, але і грэчка ў той жа час ружовым гоманам спявала* (19, т. 5, с. 264). Для большай актуалізацыі супраціўна-спалучальных адносін пры кампаненце парнага злучніка *але* побач з часціцай *i* ўжываецца ўзмацняльная часціца *нават*: *Без такіх слоў яны не толькі не маглі б зрабіць агульную работу, але нават і прыступіць да яе* (30, т. 1, с. 28).

Злучнік *хоць... але(i)* служыць для аб'яднання непрэдыкатывых і прэдыкатывых адзінак, паміж якімі выражаюцца ўступальна-супраціўныя адносіны: *Хоць малады, але, відаць, бывалы* (19, т. 1, с. 177); *Стол хоць і не круглы, але добрыя людзі за ім яшчэ не былі пакрыўджаны* (12, т. 3, с. 67). Для ўзмацнення супраціўнага адцення значэння пры кампаненце першага злучніка *але* ўжываецца злучнік *затое*: *Вецер дзьмуў у спіну хоць і не моцна, але затое ўся яго сіла выкарыстоўвалася поўнасьцю* (30, т. 1, с. 269); *Хоць работа ў яго доме і стаяла, але затое ён быў практыкам у тым, каб лезці ў цэнтр “вялікіх” спраў* (14, т. 2, с. 297). Для актуалізацыі ўступальнага адцення значэння пры кампаненце парнага злучніка *але* ўжываюцца часціцы *ўсё ж, усё ж такі*: *Ягонья вершы пра пяцігодку хоць і цяжка чыталіся, бо ў іх было вельмі многа мудрагельства, але ўсё ж то былі вершы, а не грэшная проза* (23, т. 2, с. 138); *Хоць ён зараз жа і ўспомніў усё, што адбылося ўчора, але ўсё ж такі неяк дзіўна было і не верылася, што гэта праўда* (30, т. 1, с. 217).

Спалучэнне часціц *нават і* пры кампаненце парнага злучніка *але* робіць уступальна-супраціўныя адносіны найбольш выразнымі: *Хоць сам банкір лісліва ўсміхаўся, але нават і ён адчуў, якая знявага да ўсяго італьянскага крыецца ў словах амерыканца* (30, т. 1, с. 626); *Хоць ніколі не быў стараверам, але нават і сёння, прызнацца, усе вартасці, ісціны меру я мужыцкім аршынам – працай* (19, т. 4, с. 8).

Як паказваюць прыклады, уступальна-супраціўныя адносіны істотна адрозніваюцца ад супраціўна-спалучальных адносін, таму што маюць не злучальны, а падпарадкавальна-злучальны характар.

Значна больш фармальных сродкаў сувязі, якія складаюцца са злучніка *але* і часціц, прыслоўяў, мадальных слоў або спалучэнняў слоў – канкрэтызатараў пэўных значэнняў гэтага злучніка. Асноўныя значэнні злучніка *але* – супраціўнае і далучальнае, якія маюць шмат прыватных разнавіднасцей.

Пры супраціўным значэнні звычайна аб'ядноўваюцца непрэдыкатыўныя і прэдыкатыўныя адзінкі, паміж якімі выражаюцца супраціўныя адносіны і адносіны неадпаведнасці. У аснове супраціўных адносін знаходзіцца процілеглая семантыка суадносных кампанентаў, якія ўваходзяць у склад аб'яднаных адзінак. Праціпастаўленне таго, што абазначана аб'яднанымі адзінкамі, можа быць поўным, абмежавальным і замяшчальным. Поўнае проціпастаўленне афармляецца антанімічнасцю семантыкі суадносных кампанентаў у складзе аб'яднаных адзінак. Паколькі поўнае проціпастаўленне з'яўляецца асноўным у семантыцы злучніка *але*, канкрэтызатары ў такім выпадку пры ім не ўжываюцца: *Дзед слухае, але нічога не чуе* (2, т. 1, с. 128); *Ён вярнуўся адтуль (з амбулаторыі) з рэцэптам, але не з лякарствам* (14, т. 6, с. 422); *Ажыўленне яго мінулася, але маўклівасць не варочалася* (14, т. 2, с. 131); *У лазні цёмна, але акенца ўжо святлее – ранак* (5, т. 3, с. 369).

Пры абмежавальным супрацьпастаўленні адзін кампанент абмяжоўвае магчымасць ажыццяўлення ці паўнату праяўлення таго, што абазначана другім кампанентам. Такое проціпастаўленне звычайна афармляецца рознай, але не антанімічнай семантыкай суадносных кампанентаў. Для афармлення адносін абмежавальнага проціпастаўлення пры злучніку *але* ўжываецца часціца *толькі*: *Пан Казімір ведаў пра тыя размовы, але толькі пасміхаўся ім* (18, с. 368); *Спраўляючы свой карагод, Зямля вакол Сонца імчыцца і жджэ, але толькі праз год яна прычакае гасцінца* (12, т. 1, с. 49).

Замяшчальнае проціпастаўленне ажыццяўляецца тады, калі адзін кампанент замяшчае ці кампенсуе наяўнасць таго, што абазначана другім кампанентам. Гэта значэнне таксама знаходзіць сваё выражэнне ў рознай (не антанімічнай) семантыцы суадносных кампанентаў. Пры злучніку *але* ў такім выпадку ўжываецца злучнік *затое*: *Вулкан быў не высокі, але затое вельмі шырокі* (30, т. 1, с. 434); *З выгляду яно (возера) невялікае, але затое дна ў ім не дастанеш* (4, с. 236).

Адносіны неадпаведнасці вызначаюцца не асобнымі кампанентамі, а ўсім зместам аб'яднаных адзінак. Пры гэтых адносінах адна адзінка сваім сэнсам не адпавядае таму, што было б натуральна і заканамерна, магчыма ці неабходна пры той умове або сітуацыі, якая змешчана ў другой адзінцы: *Голас немалады, але тоненькі, п'явучы* (26, с. 156); *Вецер даставаў нас, але было суха* (26, с. 58).

Адносіны неадпаведнасці ўскладняюцца ўступальным адценнем, калі пры злучніку *але* ўжываюцца спалучэнні *тым не мени і між тым*: *Цяпер у яго словах гучала наіўная, але тым не мени цвёрдая гордасць* (11, с. 143); *Людзі начавалі ў шалашах, але тым не мени працавалі па-геройску і верылі, што надыдзе лепшы час* (7, с. 76); *Палавіна верасня, але між тым сонца прыпякае - такі моцна* (15, с. 128); *Лейтэнант чакаў стрэлаў, крыкаў, наступнай ракеты, але між тым у згусцелай суцэльнай цемры над поплавам стаяла ранейшая няпоўная цішыня* (5, т. 2, с. 15).

Узмацняе ўступальнае адценне адносін неадпаведнасці часціца *і*, якая размяшчаецца пры злучніку *але* і разам з ім служыць для аб'яднання прэдыкатыўных адзінак: *Забаве час, але і справе час* (10, т. 5, с. 62); *Была глыбокая ноч, але і ў цемры ён бачыў новы горад* (23, т. 1, с. 46); *Ісці было страшнавата, але і стаяць тут не выпадала* (1, с. 89).

Проціпастаўленне або неадпаведнасць заўсёды ўскладняюцца ўступальным адценнем, калі пасля злучнікаў размяшчаюцца часціцы *ўсё, усё ж такі, усё яшчэ*: *Камянёў было шмат, але ўсё дробныя* (6, с. 247); *Праўда, пень замест стала, але ўсё адна хвала, калі стол без хлеба, стравы* (13, т. 3, с. 52); *Сцёпа паглядзеў туды-сюды, паціснуў плячыма, але ўсё ж паставіў сваю босую нагу на гарачы прысак* (29, т. 1, с. 330); *Святло лямпы спярша асляпіла яе (Зоську), але ўсё ж яна паспела заўважыць нечы немалады, нахмураны твар побач* (5, т. 3, с. 271); *Загледзлася на капітана, але ўсё ж такі здагадалася кіўнуць галоўкай, зграбна павязанай белай хусцінкай* (20, с. 143); *Мікіта быў сур'ёзны, і злосць яго яшчэ не астыла, але ўсё ж такі ён*

меў выгляд чалавека, які дабіўся вялікай перамогі (13, т. 7, с. 174); “Ну, во табе і паспаў!” — амаль з роспаччу падумаў Ляўчук, але ўсё яшчэ не кратаўся, нібы спадзеючыся, што, можа, замест яго паклічуць іншага (5, т. 3, с. 18); Усё мора накрылася пінгвінамі, але ўсё яшчэ прынамсі палова засталася на беразе (30, т. 1, с. 198). Як відаць з прыкладаў, названыя часціцы надаюць паведамленням розную эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку: часціцы *ўсё*, *ўсё ж* узмацняюць уступальнае адценне, часціцы *ўсё ж такі*, *ўсё яшчэ* надаюць уступальнаму адценню большую катэгарычнасць. Без часціц *ўсё*, *ўсё ж*, *ўсё ж такі*, *ўсё яшчэ* злучнік *але* не можа перадаць значэння ўступальнага проціпастаўлення або неадпаведнасці.

Уступальнае адценне можа канкрэтызавацца таксама прыслоўямі *ўжо* і *яшчэ*, якія разам са злучнікамі *але* аб’ядноўваюць непрэдыкатывныя і прэдыкатывныя адзінкі: *Пасля дажджоў вада стаяла высокая, але ўжо была чыстая і ападала на звыклы свой узровень* (14, т. 6, с. 306); *Па насціле з лазы пераехалі тоўсты, але ўжо слабы, як мокры цукар, дняпроўскі лёд* (11, с. 251); *Жвавасць сышла з Ганусінага твару, але яшчэ нейкі час успышкі яе ажывалі* (14, т. 6, с. 188); *Гэта быў пасівелы ад дажджоў, але яшчэ доволі моцны пяцісцен* (3, т. 5, с. 47).

Прыслоўі *ўжо* і *яшчэ* могуць знаходзіцца ў папярэдняй з аб’яднаных адзінак. У такім выпадку ўступальнае адценне набывае большую кантраснасць: *Сонца ўжо далёка схілілася з поўдня, але спёка стаяла вялікая* (14, т. 6, с. 443); *Ужо ён (Ігнат) сівы, але дужы, плячысты* (25, с. 338); *Дажджу яшчэ не было, але ўсё вакол пацямнела і прыціхла* (26, с. 58); *Зямля сыраватая яшчэ, дыша назапашаным за зіму холадам, але сябры не зважаюць – ляжаць на грудку на жыватах* (9, с. 13). Калі гэтыя прыслоўі ўжываюцца ў кожнай з аб’яднаных адзінак, утвараючы суадносныя пары *яшчэ... ўжо*, *ўжо... яшчэ*, тады ўступальнае адценне праяўляецца больш выразна: *Была яшчэ ноч, але ўжо перад самым світаннем* (27, с. 216); *Гаспадар ўжо ўстаў, але яшчэ не снедаў* (8, с. 115).

У радзе выпадкаў проціпастаўленне або неадпаведнасць могуць ускладняцца спалучальным адценнем. Спалучальнае адценне ў плане адначасовасці выражаецца з дапамогай прыслоўяў *адначасова, адразу, тут*, а таксама спалучэнняў *у гэты ж міг, у гэты ж момант, у тое ж імгненне, у тую ж хвіліну, у той жа час, тут жа, зараз жа*, якія размяшчаюцца непасрэдна за злучнікамі *але*: *Гэты твар палохаў, але адначасова нечым прыцягваў яго (Алеся) (11, с. 99); Чарнаручанка кінуўся на выхад, але адразу адхіснуўся ўбок і прыціснуўся да сцяны зямлянкі (5, т. 2, с. 292); Прыніклі салдаты да кулямётаў, але тут раздаліся залпы з левага берагу (16, т. 1, с. 524); Рыжы паляцеў убок на некалькі крокаў, але ў гэты ж міг нешта вострае і цяжкае чарахнула Грышу ў галаву каля вуха (13, т. 5, с. 90); Тася ўзышла на ганак, наважылася націснуць кнопку званка, але ў гэты самы момант пад'ехаў Станіслаў (18, с. 46); Ён (Захар) падумаў гэта са здзіўленнем, без злосці, але ў тое ж імгненне злосць вярнулася... (22, с. 22); Станіслаў паспрабаваў быў узняць галаву, але ў тую ж самую хвіліну да слыху даляцеў шорах (18, с. 55); Яму не хацелася жыць, але ў той жа час страшна было правальвацца ў непрытомнасць (28, с. 284); Я паспрабаваў быў адмовіцца, але тут жа ўмяшалася ў гаворку і гаспадыня, Мікалаева нявестка (29, т. 1, с. 72); Насарог і цяпер прабег міма, але зараз жа павярнуў назад (30, т. 1, с. 345)*. Названыя сродкі адлюстроўваюць розную ступень праяўлення адначасовых дзеянняў або з'яў, аб якіх паведамляецца ў аб'яднаных адзінках (ад імгненнага да больш працяглага).

Спалучальнае адценне ў плане паслядоўнасці афармляецца з дапамогай прыслоўяў *потым, затым*, а таксама спалучэнняў *праз хвіліну, у наступную хвіліну, праз нейкі час*: *На хвіліну яна была раззлавалася, але потым толькі сышла з канапы і села на маленькае крэселка каля сцяны (11, с. 247); Густы трэскат тым часам глух, але затым рабіўся гучнейшы, і вось матацыкл завуркатаў зусім блізка... (6, с. 155); Пры слове “начальнік” салдат цішэе, але праз хвіліну гнеў апаноўвае яго з новай сілай (9, с. 75); Серафіма*

ўздрыгнула, Васіль зрабіў крок насустрач, але ў наступную хвіліну яго збілі з ног, а калі ён падняўся, Серафімы перад ім не было (18, с. 356); *Каб не падбіцца, стараўся ісці роўным, размераным крокам, але праз нейкі час лавіў сябе на тым, што іду падбегам* (19, т. 6, с. 44).

Відавочна, што пералічаныя прыслоўі і спалучэнні слоў дапамагаюць дакладна перадаць адценне паслядоўнасці, якая праяўляецца ў форме хуткай, іншы раз імгненнай або павольнай, няспешнай змены дзеянняў, з'яў і падзей.

Прыслоўе *тады*, ужытае пры злучніку *але*, ускладняе супраціўныя адносіны адценнем паслядоўнасці або ўмоўна-выніковым адценнем: *Вёска звычайная, нічога там княжацкага няма, але тады непадалёк быў панскі маёнтак, у вайну пры немцах згарэў* (5, т. 3, с. 300); *Утаніць Загорскага яму нічога не каштавала, але тады да папачыцеля дайшло б, што ў гімназіі асуджаюць прыгон і ўрад...*(11, с. 337).

Спалучальнае адценне ў плане адначасовасці можа афармляць таксама спалучэнне *разам з тым*, якое размяшчаецца пры злучніку *але*: *Ён хацеў бы так і зрабіць, але разам з тым ён не забываўся і аб сваіх абавязках* (14, т. 6, с. 359); *Хударлявы, доўгі, з сухім вуглаватым тварам і чубком жоўтых валасоў, Гайліс адразу пайшоў насустрач, трохі пакульваючы, але разам з тым па-вайсковому зграбна* (17, с. 243). Безумоўна, наяўнасць анафарычнага займенніка ў складзе прыведзенага спалучэння сведчыць аб семантычным узнаўленні ў другой адзінцы адпаведнай інфармацыі з папярэдняй адзінкі, што асабліва рэльефна выяўляецца пры далучэнні.

Для канкрэтызацыі далучальных адносін пры злучніку *але* ўжываецца часціца *нават*, якая павышае экспрэсіўнасць выказвання і ўносіць у паведамленне дадатковае адценне ўзмацнення, падкрэслівання або вылучэння прадмета, дзеяння, з'явы або падзеі, абазначаных у далучальнай адзінцы (прэдыкатыўнай або камунікатыўнай): *Твар ягоны (князя Загорскага) быў стомлены, відаць было, што яму абрыдзела ўсё гэта, але нават ён знаходзіцца зараз пад страшным цяжарам нечага абавязковага,*

наканаванага і непахіснага (11, с. 75); Пастушэнка моўчкі выслухаў брудную лаянку. Але нават Багуновіч, нічога не чуючы, убачыў, як змяніўся за гэту хвіліну Пятро Пятровіч (28, с. 287).

Часціцы нават сінанімічная па значэнні часціца *асабліва*, якая ўказвае на выключную важнасць таго, аб чым паведамляецца ў далучальнай адзінцы: *Гэтак жа Шылін і Міхальцэвіч, прад'яўляючы мандат, агледзелі яшчэ чатыры царквы ў навеце, забралі ўсё каштоўнае. Але асабліва ім пашанцавала ў адным мястэчку* (27, с. 93); *Тэлеграма, што дэлегацыя праедзе праз іх станцыю, узрушыла ўсіх, але асабліва хваляваліся два чалавекі – Міра і начальнік станцыі літовец Баранскас* (28, с. 43).

Часціца *таксама* пры злучніку *але* ўскладняе далучальна-пералічальныя адносіны дадатковым адценнем акцэнтаванага прыпадабнення: *Назад без грузу можна было прайсці за гадзін сем – восем, але таксама ў гэты ж дзень нельга было несці новы груз, бо надыходзіла ноч* (30, с. 443); *Ён згодзен, што Палікар Скрынка ёмка нацэліў у точку, калі назваў яго гаспадаром. Але таксама прыйшлося б Палікару Скрынку і яму набодным згадзіцца, калі б ды ...* (24, с. 184).

Часціца *вось* пры злучніку *але* суправаджае далучальныя адносіны адценнем нечаканага выніку: *Доўгі час нічога не было чуваць, але вось далёка цяўкнуў, быццам выпрабоўваючы голас, сабака* (11, с. 214); *Ён думаў, што тут і цяпер пустка, як тады, пасля выгнання фашыстаў. Але вось убачыў высокую вадакачку, вялікі мураваны дом вакзала, шчыкет, якім былі агароджаны пуці ад пасёлка* (23, т. 1, с. 85).

Падобным жа адценнем ускладняе далучальныя адносіны прыслоўе *раптам*: *Юткевіч пацягнуўся за газетай, але раптам паўстаў ва ўсёй істоце жах, і стогн вырваўся з грудзей* (18, с. 94); *Блецька ўжо вельмі злаваў: калі прыйшоў з-за якой драбязы, дык скажы і ідзі сабе, а не займай час глупствам. Але раптам у Максіма Астаповіча стаў нейкі таемны выгляд* (14, т. 6, с. 314). Відавочна, што адценне нечаканага выніку праяўляецца пры

гэтым больш рэзка, кантрасна, чым у канструкцыях са злучнікавым спалучэннем *але вось*.

Прыслоўе *нарэшыце* (размоўная форма *зрэшыты, урэшыце*) ужываецца для канкрэтызацыі далучальна-заклучальных адносін: *Замок быў велікаваты і псаваў выгляд куфэрка, але зрэшыты хіба гэта вельмі важна – абы ніхто не мог улезці ў мой нажытак* (23, т. 2, с. 80); *Спачатку хлопцы не звярталі на гэта (на шум) увагі, тым болей, што наогул птушынага крыку было досыць. Але нарэшыце зацікавіліся* (30, т. 1, с. 196); *Адзін, другі, трэці, дзясяты раз так здарыцца, але ўрэшыце ўсё ж такі застанецца нейкае слова, якое ўсхопяць ужо больш людзей, якое потым будуць ведаць* (30, т. 1, с. 28). Прыслоўе *нарэшыце* ўносіць ва ўказаныя адносіны адценне паслядоўнасці, падкрэслівае канчатковы вынік дзеяння.

Прыслоўе *наогул* (размоўная форма *увогуле*) у спалучэнні са злучнікам *але* таксама можа афармляць далучальна-заклучальныя адносіны, ускладняючы іх адценнем катэгарычнага абагульнення: *Прышлося сям-там направіць, пасунуць бліжэй ці далей, але наогул машына працавала нядрэнна* (30, т. 1, с. 445); *Праўда, усе гэтыя адзнакі можна было б зрабіць з перапынкамі, часткамі, бо вобраз увесь час хістаўся. Але ўвогуле факт заставаўся фактам* (30, т. 1, с. 364)

Спалучэнне *апрача таго* (размоўная форма *апроч таго*) звычайна інтанацыйна і паводле сэнсу вылучаецца ў тэксце і надае далучальнаму значэнню дапаўняльнае адценне, вылучаючы і адмяжоўваючы далучальны кампанент: *Праўда, яна некалькі прызвычалася да чарапашак, ракаў, рыбы, але, апрача таго, раней яна яшчэ загадвала Мангу зрабіць тое ці гэтае* (30, т. 1, с. 241); *Несправядлівасць камандзіра палка была не болей за несправядлівасць маёра Гунько. Але, апроч таго, была вялікая армія, Радзіма, быў яго абавязак перад народамі, людзьмі, нарэшыце, перад яго батальёнам, які ён выхаваў, навучыў і дзякуючы якому стаў тым, кім ён быў дагэтуль* (5, т. 2. С. 402).

Такім чынам, на базе злучніка *але* ўтварыліся парныя злучнікі *не толькі... але (і), хоць... але (і)*, для якіх уласціва семантычная нерасчлененасць, рэгулярная ўзнаўляльнасць і немагчымасць замены або пропуску састаўных кампанентаў. Спалучэнні злучніка *але* з рознымі канкрэтызатарамі яго значэнняў (часціцамі, мадальнымі словамі, прыслоўямі, асобнымі спалучэннямі слоў) такімі рысамі не вызначаюцца. Аднак, ужыты самастойна, без пэўных канкрэтызатараў, злучнік *але* не можа выразіць значэнне абмежавальнага або замяшчальнага ці ўступальнага проціпастаўлення. Таму натуральна меркаваць, што спалучэнні *але толькі, але затое, але тым не менш, але між тым* знаходзяцца ў пераходным стане на шляху да злучнікаў.

Шырокія магчымасці спалучэння злучніка *але* з разнастайнымі канкрэтызатарамі дазваляюць больш дакладна дыферэнцыраваць сэнсава-граматычныя адносіны паміж аб'яднанымі адзінкамі, а факультатыўнасць слоў і спалучэнняў слоў, што ўдакладняюць значэнне гэтага злучніка, і іх вар'іраванне робяць такія фармальныя сродкі сувязі вельмі тонкім і своеасаблівым інструментам, неабходным для паспяховага канструявання сінтаксічных адзінак і дакладнай арганізацыі з іх звязнага тэксту

Літаратура

1. Асіпенка, А. Вогненны азімут: Раман. – Мінск : Беларусь, 1966.
2. Бядуля, Зм. Збор твораў: У 4 т.– Мінск : Дзяржвыд БССР, 1951-1953.– Т. 1-4.
3. Броўка, П. Збор твораў: У 7 т.– Мінск : Маст. літ., 1975-1978.– Т. 1-7.
4. Вольскі, В. Падарожжа па краіне беларусаў. – Мінск : Беларусь, 1968.
5. Быкаў, В. Збор твораў: У 4 т.– Мінск : Маст. літ., 1980-1982.– Т. 1-4.
6. Быкаў, В. Знак бяды: Аповесць.– Мінск : Маст. літ., 1984.
7. Гурскі, І. Родная дарога: Апавяданні.– Мінск : Дзяржвучпедвыд БССР, 1961.
8. Зарэцкі, М. Сцежкі-дарожкі: Раман. – Мінск : БДВ, 1928.
9. Навуменка, І. Сасна пры дарозе: Раман.– Мінск : Маст. літ., 1975.
10. Куляшоў, А. Збор твораў: У 5 т.– Мінск : Маст. літ., 1974-1977.– Т. 1-5.
11. Караткевіч, У. Каласы пад сярпом тваім: Раман у 2 кн. – Мінск : Беларусь, 1968.– Кн. 1-2.
12. Крапіва, К. Збор твораў: У 5 т.– Мінск : Маст. літ., 1974-1976.– Т. 1-5.
13. Колас, Я. Збор твораў: У 12 т.– Мінск : Дзяржвыд БССР – Беларусь, 1961-1964.– Т. 1-12.
14. Чорны, К. Збор твораў: У 8 т.– Мінск : Маст. літ., 1972-1975.– Т. 1-8.
15. Лужанін, М. Дванаццаць вечаровых вогнішчаў. – Мінск : Беларусь, 1968.
16. Лынькоў, М. Векапомныя дні: У 4 т.– Мінск : Дзяржвыд БССР, 1958.– Т. 1-4.
17. Мележ, І. Людзі на балоце: Раман.– Мінск : Нар. асвета, 1968.
18. Мікуліч, Б. Аповесці.– Мінск : Маст. літ., 1985.
19. Танк, М. Збор твораў: У 6 т.– Мінск : Маст. літ., 1978-1981.– Т. 1-6.
20. Пестрак, П. Серадзібор: Раман.– Мінск : Дзяржвыд БССР, 1963.
21. Ракітны, М. Сярод людзей сваіх: Апавяданні.– Мінск : Беларусь, 1967.
22. Савіцкі, А. Літасці не чакай: Раман.– Мінск : Маст. літ., 1982.
23. Сабаленка, Р. Выбраныя творы: У 2 т. – Мінск : Беларусь, 1968. – Т. 1-2.
24. Гартны, Ц. Трэскі на хвалях: Апавяданні.– Мінск : БДВ, 1927.
25. Хведаровіч, М. Пасля навальніцы: Выбранае. – Мінск : Беларусь, 1965.
26. Хадкевіч, Т. Жыла-была казка: Апавяданні.– Мінск : Беларусь, 1967.
27. Хомчанка, В. Чэкістам стала вядома: Аповесць, апавяданні.– Мінск : Маст. літ., 1985.
28. Шамякін, І. Петраград – Брэст: Гіст. раман.– Мінск : Маст. літ., 1983.
29. Якімовіч, А. Выбраныя творы: У 2 т. – Мінск : Беларусь, 1967. – Т. 1-2.
30. Маўр, Я. Збор твораў: У 4 т.– Мінск : Маст. літ., 1975-1976.– Т. 1-4.

УДК 811.161.3'367.634

Бурак І. Л. **Фармальныя сродкі сувязі з апорным злучнікам але ў сучаснай беларускай мове** // Беларуская лінгвістыка. 2016. Вып.

В статье рассматриваются формальные средства связи, образованные на основе сочинительного союза *але* в современном белорусском языке. Анализируется употребление и значение парных союзов, а также вспомогательные средства (отдельные частицы и союзы), которые, подключаясь к парным союзам, усложняют их значение дополнительными оттенками. Исследуются сочетания союза *але* с различными частицами, наречиями, сочетаниями слов, уточняющими значения противопоставления, несоответствия, а также присоединения данного союза.

Библиогр. – 2 назв.

SUMMARY

In article the formal means of communication formed on the basis of a coordinative conjunction to *ale* in modern Belarusian language are considered. The use and value of the pair unions, and also supportive applications (separate particles and the unions) is analyzed which, being connected to the pair unions, complicate their value additional shades. Combinations of the union to *Alya* with various particles, adverbs, combinations of words specifying values of opposition, discrepancy, and also accession of this union are investigated.

*Беларускі дзяржаўны педагагічны
ўніверсітэт імя Максіма Танка*

18.01.2016